

УДК 349.6:351.774 (477)

О. М. Дзюбенко,
к. е. н., начальник,

Черкаське обласне управління лісового та мисливського господарства, м. Черкаси

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЛІСОРЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

O. Dzyubenko,

Ph.D. in Economics, chief, Cherkasy Forestry and Hunting Department, Cherkasy

FORMATION OF AN INVESTMENT AND INNOVATION STRATEGY FOR FORESTRY
DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF INCREASING THE EFFICIENCY OF USE OF FOREST
RESOURCE POTENTIAL

У статті обґрунтовується необхідність формування інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку лісового господарства з метою підвищення ефективності використання лісоресурсного потенціалу. Проаналізовано основні проблеми інвестиційного забезпечення модернізації основного капіталу лісогосподарського та деревообробного виробництва. Встановлено, що переважна більшість державних лісогосподарських підприємств в останні роки демонструє прибуткову виробничо-господарську діяльність, що створює сприятливі передумови для активізації інвестиційної та інноваційної діяльності. Доведено, що інвестиційно-інноваційна стратегія розвитку лісового господарства має включати комплекс заходів стосовно модернізації парку лісогосподарської техніки, впровадження новітніх технологій в систему вирощування садивного матеріалу, створення і утримання селекційних комплексів, впровадження еколого-безпечних технологій заготівлі і транспортування деревини, створення сучасної технічної бази для забезпечення лісовпорядкування та проведення інвентаризації лісів. Встановлено, що важливою складовою інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку лісового господарства має бути диверсифікація джерел фінансового забезпечення процесів модернізації, реконструкції та технічного переоснащення основних засобів у лісогосподарському виробництві та в лісопереробній ланці державних лісогосподарських підприємств.

Formation of an investment and innovation strategy for forestry development in order to increase the efficiency of use of forest resource potential is substantiated in the article. The main problems of investment support for modernization of capital stock of forestry and woodworking production have been analysed. It has been established that the overwhelming majority of state forestry enterprises demonstrate profitable production and economic activity in recent years, which creates favourable conditions for activating investment and innovation activity. It has been proven that the investment and innovation strategy of forestry development should include a set of measures on modernization of the park of forestry machinery, implementation of the modern technologies into the system of planting stock, creation and maintenance of breeding complexes, introduction of ecologically safe technologies for harvesting and transportation of wood, creation of a modern technical base for provision of forest management and forest inventory. It has been established that diversification of sources of financial support for the modernization, reconstruction and technical re-equipment of the main assets in the forestry industry and in the forest-processing chain of state forest enterprises should be an important component of the investment and innovation strategy of forestry development.

Ключові слова: інвестиційно-інноваційна стратегія, ефективність, капітальні видатки, основні засоби, модернізація, лісогосподарська техніка.

Key words: investment and innovation strategy, efficiency, capital expenditures, main assets, modernization, forestry machinery.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У лісовому господарстві України мають місце проблеми, які пов'язані як з високим рівнем фізичного

спрацювання та морального старіння виробничого устаткування, так і з методами і способами розширеного відтворення лісоресурсного потенціалу. Активізація процесів модернізації та реконструкції основних засобів у лісогосподарському виробництві та впровадження сучасних технологій лісорозведення та лісови-

рощування знаходиться в прямій залежності від перегляду принципів державної підтримки розширеного відтворення лісоресурсного потенціалу, застосування комплексу стимулів стосовно підвищення ефективності здійснення лісогосподарських заходів, а також створення інституціональних передумов для залучення постійними лісокористувачами приватних інвестицій на ринку позикового капіталу. О. Майор до переліку негативних тенденцій розвитку державних лісогосподарських підприємств відносить правову неврегульованість підстав для отримання з державного бюджету необхідного фінансування, а також порядку його використання; відсутність системи стимулювання якості лісогосподарських заходів; обмеженість коштів (державних та власних) для фінансування належного ведення лісового господарства [3].

Одним з основних чинників низького рівня інвестиційної привабливості лісогосподарського виробництва та хронічного інвестиційного дефіциту на більшості суб'єктів лісогосподарського підприємництва є відсутність адекватної грошової оцінки лісоресурсного потенціалу.

Надані у постійне користування лісові ресурси не можуть бути гарантом отримання необхідних банківських кредитів, які до того ж переважно на цей час є недоступними для пілотних територій [3].

Одним з важливих чинників інвестиційно-інноваційного розвитку лісового господарства, зокрема його лісопереробного сегменту, є прив'язка темпів зростання обсягів виробництва у середньостроковій та довгостроковій перспективі до пріоритетів техніко-технологічного оновлення як активної, так і пасивної частини основних засобів у сфері лісорозведення, лісовирощування, лісозаготівель, первинної переробки деревини та утилізації деревних відходів.

На думку О. Мних та Б. Гречин, виникає необхідність у розробці інвестиційно-інноваційного забезпечення стратегічних рішень на макrorівні у сфері деревообробної промисловості, а також формування системи планування взаємозалежностей технологічного розвитку суб'єктів деревообробної промисловості, темпів зростання доданої вартості у структурі ВВП і соціальних наслідків.

Потребують обґрунтування інноваційні інструменти менеджменту на різних рівнях управління економікою та оцінювання впливу експортних обмежень на торгівлю необробленою деревиною на зміну виробничої, маркетингової та інвестиційної політики товаровиробників і обслуговуючих посередників для цілей покращення соціально-економічних та екологічних показників розвитку вітчизняної деревообробної і меблевої промисловості [4].

Також актуалізувалися в останні роки і проблеми захисту лісів від різних хвороб та шкідників. Значною мірою існуюча ситуація зумовлена відсутністю довгий час відповідної стратегії розвитку лісового господарства, яка забезпечувала б інвестиційно-інноваційне оновлення як основних лісогосподарських засобів і виробничо-технічної бази деревообробки, так і технологій лісовирощування і лісорозведення.

Крім того, у зв'язку з обмеженістю бюджетного фінансування не вдалося повною мірою виконати окремі

завдання Державної цільової програми "Ліси України" на 2010—2015 роки як у цілому, так і по лінії Державного агентства лісових ресурсів України. Все це свідчить про необхідність формування інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку лісового господарства на основі врахування пріоритетів підвищення ефективності використання лісоресурсного потенціалу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Технічний стан та технологічний рівень виробничого устаткування у лісогосподарському та деревообробному виробництві вимагають обґрунтування стратегічних пріоритетів як диверсифікації інвестиційного забезпечення модернізації основного капіталу лісового господарства, так і впровадження інновацій у сферу лісорозведення, лісовирощування, лісопереробки та утилізації деревних відходів.

Як стверджує М. Шершун, у галузі нагромадилось чимало об'єктів (цехів, дільниць, складів тощо), економічна доцільність використання яких потребує перегляду, адже подальше утримання деяких з них на балансі підприємств призводить до збитків. Необхідно завершити інвентаризацію основних фондів та обладнання і по кожному виявленому низькоефективному об'єкту сформувати відповідні пропозиції для потенційних інвесторів [9].

Оцінюючи стан виробничо-технічної бази державних лісогосподарських підприємств, О. Майор стверджує, що близько 70 % основних засобів держлісгоспів є зношеними, що не сприяє їх ефективному використанню; має місце значна частка кредиторської заборгованості (80—90%) у структурі джерел фінансування господарської діяльності держлісгоспів. Про низький техніко-технологічний рівень управлінської діяльності та інформаційного забезпечення свідчить те, що спостерігається недостатня забезпеченість (повна відсутність) підприємств сучасними технічними засобами (розгалуженими лініями зв'язку, локальними та глобальними системами оброблення та передачі інформації, досконалим програмним забезпеченням і службовим автотранспортом) [3].

На переконання О. Ференца та Р. Кіндрата, у лісопильно-деревообробному виробництві спостерігається катастрофічний стан основних фондів, низький технологічний та технічний рівень виробництва, малоефективне використання деревної сировини. Технології, що забезпечують повну переробку всіх компонентів деревини мають відповідати вимогам економічного, екологічного та організаційного характеру [7].

Характерною рисою функціонування вітчизняного лісового сектора є те, що інвестиційний дефіцит та низький рівень інноваційної діяльності спостерігається не лише у лісовому господарстві, а й у сфері вітчизняної деревообробки, що не дозволяє забезпечити прийнятний рівень капіталізації і підвищити частку продукції з високою доданою вартістю у лісопереробних підрозділах державних лісогосподарських підприємств, що негативним чином відображається на спроможності цих суб'єктів господарювання інвестувати достатній обсяг коштів у відтворення лісоресурсного потенціалу.

Вітчизняні деревообробні підприємства, на думку Н. Наливайко, є недостатньо конкурентними за світовими стандартами. В основному, це зумовлено незадовільною техніко-технологічною базою. Недостатність інвестиційних ресурсів, відсутність власних коштів деревообробних підприємств і недоступність банківського кредитування вимагають пошуку альтернативних інструментів фінансування оновлення основних виробничих засобів [5].

Значна кількість вчених і практиків в останні роки наголошують на необхідності запровадження новітніх технологій у сферу лісового господарства в контексті підвищення ефективності використання лісоресурсного потенціалу, зведення до мінімуму втрат лісосировини та використання наявних резервів розширення площі земель лісогосподарського призначення. А. Карпук у контексті реалізації державних пріоритетів у сфері енергозбереження та використання нетрадиційних джерел енергії важливу роль відводить напрямам застосування різноманітних інструментів стимулювання екобезпечного й ресурсоощадливого лісокористування. Серед найдієвіших інструментів фінансового характеру він виділяє зменшення або повне звільнення від оподаткування відповідних видів діяльності, спрощення та здешевлення процедури митного регулювання імпорту новітніх енергозберігаючих і ресурсоощадливих технологій [1].

В. Холявка переконаний, що для реформування лісового господарства України на засадах ринкової економіки необхідно розробити правові основи лісової політики, які стимулювали б застосування природоощадних технологій лісозаготівель, розробити механізми економічного стимулювання охорони, захисту і раціонального використання лісових ресурсів та відтворення лісів, надання пільг підприємствам лісового господарства, які використовують прогресивні природоощадні технології [8].

Окремі вчені і практики інвестиційний та інноваційний дефіцит пов'язують із надмірно звуженим набором методів та інструментів використання власних фінансових ресурсів, а також залучених та позикових коштів [2]. Суттєве зростання інвестиційного потенціалу державних лісогосподарських підприємств може бути досягнуто через максимізацію прибутку за рахунок розширення номенклатури виробництва готової продукції, виконання робіт та надання послуг.

Для покращення ефективності розвитку державних лісових господарств, на думку О. Майора, необхідно законодавчо розширити можливості власного фінансового забезпечення держлісгоспів, зокрема це стосується політики формування цін на лісогосподарську продукцію, регулювання лісового ринку України, політики кредитування державних лісових господарств, розвивати інші продуктивні види діяльності, які зможуть забезпечити стабілізацію дохідної частини та максимізації прибутку підприємств (розвиток деревообробки, різних видів побічного користування лісу, виробництво деревного вугілля, розвиток тваринництва, бджільництва та туризму) [3].

Існують підходи стосовно умонтування інвестиційно-інноваційної складової в економічний механізм лісо-

користування через формування відповідного інструментарію стимулювання залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій в оновлення об'єктів лісогосподарської та лісоохоронної інфраструктури, а також більш результативної поведінки суб'єктів лісогосподарського підприємництва на ринку позикового капіталу.

На думку В. Полюги, вдосконалення чинного економічного механізму лісокористування та формування стабільних джерел його фінансування у найближчій перспективі має стати необхідною органічною складовою системи заохочування охорони і відтворення лісоресурсного потенціалу, створення сприятливих умов для інвестицій, податків, кредитів [6].

Враховуючи фінансові обмеження державних лісогосподарських підприємств, оскільки значна частина прибуткових надходжень вилучається через сплату дивідендів у Державний бюджет України, активізація лізингових угод між спеціалізованими лізинговими компаніями та державними лісогосподарськими підприємствами сприятиме подоланню фінансових обмежень в частині придбання сучасного високотехнологічного лісогосподарського та лісопереробного обладнання.

З огляду на значне спрацювання основних засобів деревообробних підприємств, яскравим прикладом успішного забезпечення екологізації виробництва деревообробних підприємств є отримання у лізинг обладнання, яке дає змогу реалізувати програми державного значення, зокрема щодо запровадження інноваційних, енергоощадних маловідходних технологій і технологій, що не шкодять довкіллю. На переконання Н. Наливайко, лізинг є однією з найперспективніших форм інвестування, що здатна значно поживавити процес оновлення матеріально-технічної бази, прискорити науково-технічний прогрес та інноваційні процеси на деревообробних підприємствах [5].

Тобто потребують додаткових обґрунтувань підходи стосовно інвестиційно-інноваційного оновлення виробничо-технічної бази як власне лісового господарства, так і лісопереробних підрозділів державних лісогосподарських підприємств, виходячи з необхідності диверсифікації джерел фінансового забезпечення модернізації і реконструкції основних засобів та впровадження сучасних технологій лісорозведення та лісовирощування.

ЦІЛІ СТАТТІ

Цілями статті є обґрунтування напрямів формування інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку лісового господарства, виходячи з результатів виробничо-господарської діяльності державних лісогосподарських підприємств, динаміки капітальних видатків по лісовому господарству регіону, а також з врахуванням пріоритетів підвищення ефективності використання лісоресурсного потенціалу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Формування інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку лісового господарства має відштовхувати-

Таблиця 1. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) лісогосподарських підприємств, підпорядкованих Черкаському обласному управлінню лісового та мисливського господарства, тис. грн

Підприємство	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Відхилення 2015/2010	
							Абс.	Відн.,%
ДП "Звенигородське лісове господарство"	19526	28522	31105	34436	38230	66160	46634	238,8
ДП "Золотоніське лісове господарство"	6569	11276	12099	12770	14564	24025	17456	265,7
ДП "Кам'янське лісове господарство"	14387	22207	22527	24007	28244	59859	45472	316,1
ДП "Канівське лісове господарство"	6818	10249	12360	11860	13990	17486	10668	156,5
ДП "Корсунь-Шевченківське лісове господарство"	11065	17533	18626	20725	25116	30773	19708	178,1
ДП "Лисянське лісове господарство"	5559	8196	8525	9132	10664	17199	11640	209,4
ДП "Смілянське лісове господарство"	18279	28552	32579	34644	41251	69688	51409	281,2
ДП "Уманське лісове господарство"	21687	31476	33360	36055	43945	71985	50298	231,9
ДП "Черкаське лісове господарство"	23718	37025	35475	41641	52944	60327	36609	154,4
ДП "Чигиринське лісове господарство"	8476	12870	12551	14168	25560	43102	34626	408,5
Черкаське обласне управління лісового та мисливського господарства в цілому	136084	207906	219207	239438	294508	460604	324520	238,5

Джерело: розраховано за даними Черкаського обласного управління лісового та мисливського господарства.

ся від фактору територіальної асиметрії стосовно рівня лісистості та породно-вікової структури лісового фонду. При цьому більшість державних лісогосподарських підприємств в останні роки у багатолісних регіонах Поліського та Карпатського економічних районів, а також зони Лісостепу демонструють прибуткову діяльність, що свідчить про ефективний менеджмент на цих підприємствах навіть в умовах значної кількості обмежень стосовно вибору пріоритетів виробничо-господарської діяльності, встановлення договорів з контрагентами та залучення фінансових ресурсів банківських установ та інституціональних інвесторів.

Певні інституціональні підвалини формування інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку лісового господарства було закладено ще у попередні періоди, оскільки центральним органом виконавчої влади, який покликаний формувати національну лісову політику, було проголошено курс на поширення у лісогосподарській та лісоохоронній діяльності окремих форм державно-приватного партнерства, а також механізмів взаємодії з малим і середнім бізнесом в частині виконання окремих лісогосподарських операцій.

Як зазначає колишній Голова Державного комітету лісового господарства України М. Шершун, було обґрунтовано пріоритети впровадження інвестиційно-інноваційної моделі розвитку, які полягають в модернізації всіх напрямів діяльності та господарювання. Першочерговий акцент було зроблено на реалізації стратегічних напрямів ведення лісового господарства, а саме на переході до державно-приватної форми партнерства в лісогосподарській діяльності. Йдеться не про приватизацію лісу, а про залучення бізнесу до окремих видів

лісогосподарських робіт та впровадження окремих інвестиційних проектів.

Практикувалася співпраця з малим і середнім бізнесом з виконання лісогосподарських операцій по лісозаготівлі, вивезенні деревини, догляді за насадженнями. Близько 53 % лісозаготівельних робіт і 6 % лісових операцій виконували суб'єкти підприємницької діяльності, що дало змогу додатково залучити в галузь майже 130 млн грн. Для подальшого зменшення собівартості лісогосподарських операцій і відповідно витрат у цих господарств планувалося забезпечити виконання 70% лісозаготівельних та 30% інших робіт саме підприємцями. Завдяки цьому можна зекономити до 50 млн грн і направити вивільнені кошти на інвестиційні програми та соціальні виплати. Наголос робився на підвищенні ефективності лісогосподарського виробництва за рахунок раціональної розробки деревини, тобто забезпечення максимального виходу ділових сортиментів особливо цінних порід, а також за рахунок безвідходного виробництва, тобто використання лісосічних відходів як сировини для біопалива [9].

Враховуючи значну територіальну неоднорідність лісоресурсного потенціалу та рівня розвитку лісогосподарської інфраструктури, формування інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку лісового господарства має отримати основний акцент на регіональному рівні. Вагоме значення інвестиційно-інноваційне забезпечення розвитку лісового господарства у стратегічній перспективі має для лісогосподарських підприємств Черкаської області.

Державні лісогосподарські підприємства Черкаського обласного управління лісового і мисливського господарства у 2010—2015 рр. демонструють

Таблиця 2. Валовий прибуток або збиток лісогосподарських підприємств, підпорядкованих Черкаському обласному управлінню лісового та мисливського господарства, тис. грн

Підприємство	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Відхилення 2015/2010	
							Абс.	Відн., %
ДП "Звенигородське лісове господарство"	5098	7955	8617	10306	10528	25370	20272	397,6
ДП "Золотоніське лісове господарство"	1452	2468	3204	3673	3891	5870	4418	304,3
ДП "Кам'янське лісове господарство"	2944	5403	4850	6591	8059	25988	23044	782,7
ДП "Канівське лісове господарство"	1671	3945	4847	5176	5552	5011	3340	199,9
ДП "Корсунь-Шевченківське лісове господарство"	2806	4106	4680	5269	7118	7617	4811	171,5
ДП "Лисянське лісове господарство"	949	2705	2644	2011	3612	5855	4906	517,0
ДП "Смілянське лісове господарство"	3377	5488	8897	10425	11368	26318	22941	679,3
ДП "Уманське лісове господарство"	5652	7361	9888	11830	13168	31412	25760	455,8
ДП "Черкаське лісове господарство"	5216	9881	9538	10289	13615	13125	7909	151,6
ДП "Чигиринське лісове господарство"	1302	2658	2699	3032	6389	9067	7765	596,4
Черкаське обласне управління лісового та мисливського господарства в цілому	30467	51970	59864	68602	83300	155633	125166	410,8

Джерело: розраховано за даними Черкаського обласного управління лісового та мисливського господарства.

покращення показників виробничо-господарської діяльності. У 2015 р. порівняно з 2010 р. по всіх державних лісогосподарських підприємствах, які підпорядковані Черкаському обласному управлінню лісового та мисливського господарства, спостерігалось збільшення чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт та послуг). Найбільш інтенсивно даний показник збільшився на ДП "Звениго-

родське лісове господарство" (46634 тис. грн), ДП "Кам'янське лісове господарство" (45472 тис. грн), ДП "Смілянське лісове господарство" (51409 тис. грн), ДП "Уманське лісове господарство" (50298 тис. грн), ДП "Черкаське лісове господарство" (36609 тис. грн) (табл. 1).

У цілому по Черкаському обласному управлінню лісового та мисливського господарства у 2015 р. по-

Таблиця 3. Амортизаційні відрахування лісогосподарських підприємств, підпорядкованих Черкаському обласному управлінню лісового та мисливського господарства, тис. грн

Підприємство	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Відхилення 2015/2010	
							Абс.	Відн., %
ДП "Звенигородське лісове господарство"	731	402	661	762	814	1443	712	97,4
ДП "Золотоніське лісове господарство"	201	244	187	318	271	517	316	157,2
ДП "Кам'янське лісове господарство"	351	288	285	460	577	640	289	82,3
ДП "Канівське лісове господарство"	159	218	259	293	272	286	127	79,9
ДП "Корсунь-Шевченківське лісове господарство"	258	274	329	371	460	615	357	138,4
ДП "Лисянське лісове господарство"	69	65	59	59	103	265	196	284,1
ДП "Смілянське лісове господарство"	293	439	483	1019	1562	1270	977	333,4
ДП "Уманське лісове господарство"	596	915	860	2066	1165	1445	849	142,4
ДП "Черкаське лісове господарство"	664	572	575	731	715	853	189	28,5
ДП "Чигиринське лісове господарство"	218	246	382	360	766	1170	952	436,7
Черкаське обласне управління лісового та мисливського господарства в цілому	3540	3663	4080	6439	6705	8504	4964	140,2

Джерело: розраховано за даними Черкаського обласного управління лісового та мисливського господарства.

Таблиця 4. Залишкова вартість основних засобів лісгосподарських підприємств, підпорядкованих Черкаському обласному управлінню лісового та мисливського господарства, тис. грн

Підприємство	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Відхилення 2015/2010	
							Абс.	Відн., %
ДП "Звенигородське лісове господарство"	4649	5227	5655	5917	6197	7713	3064	65,9
ДП "Золотоніське лісове господарство"	1151	1063	1419	1803	1842	2713	1562	135,7
ДП "Кам'янське лісове господарство"	2236	2381	3101	3735	4003	8442	6206	277,5
ДП "Канівське лісове господарство"	1719	1717	1665	1608	1530	1492	-227	-13,2
ДП "Корсунь-Шевченківське лісове господарство"	2868	2738	3205	4565	5690	6518	3650	127,3
ДП "Лисянське лісове господарство"	725	664	574	768	955	1088	363	50,1
ДП "Смілянське лісове господарство"	3354	4511	5966	8226	8144	11973	8619	257,0
ДП "Уманське лісове господарство"	3811	3865	8180	7902	8844	15183	11372	298,4
ДП "Черкаське лісове господарство"	5200	5680	5890	6826	7805	10082	4882	93,9
ДП "Чигиринське лісове господарство"	1947	2388	2580	2402	4535	7480	5533	284,2
Черкаське обласне управління лісового та мисливського господарства в цілому	27660	30234	38235	43752	49545	72684	45024	162,8

Джерело: розраховано за даними Черкаського обласного управління лісового та мисливського господарства.

рівняно з 2010 р. чистий дохід (виручка) від реалізації продукції збільшилась на 324520 тис. грн (в 2,4 разу). Менший приріст чистого доходу (виручки) від реалізації продукції спостерігався на ДП "Золотоніське лісове господарство" (17456 тис. грн), ДП "Канівське лісове господарство" (10668 тис. грн), ДП "Лисянське лісове господарство" (11640 тис. грн).

У 2015 р. порівняно з 2010 р. найбільший приріст валового прибутку мав місце на ДП "Звенигородське лісове господарство" (20272 тис. грн), ДП "Кам'янське лісове господарство" (23044 тис. грн), ДП "Смілянське лісове господарство" (22941 тис. грн), ДП "Уманське лісове господарство" (25760 тис. грн).

Найменший приріст валового прибутку у 2015 р. порівняно з 2010 р. спостерігався на ДП "Золотоніське лісове господарство" (4418 тис. грн), ДП "Канівське лісове господарство" (3340 тис. грн), ДП "Корсунь-Шевченківське лісове господарство" (4811 тис. грн), ДП "Лисянське лісове господарство" (4906 тис. грн), ДП "Черкаське лісове господарство" (7909 тис. грн), ДП "Чигиринське лісове господарство" (7765 тис. грн). У цілому по Черкаському обласному управлінню лісового та мисливського господарства у 2015 р. порівняно з 2010 р. збільшення валового прибутку становило 125166 тис. грн (в 4,1 рази) (табл. 2).

На відміну від високих темпів приросту виручки та валового прибутку більш ніж на половині лісгосподарських підприємств, які функціонують у підпорядкуванні Черкаського обласного управління лісового та мисливського господарства, темп приросту амортизаційних відрахувань є значно нижчим, що свідчить про уповільнене формування внутрішніх джерел модернізації та оновлення індустрії лісорозведення, лісозаготівель та деревообробки. Так у 2015 р. порівняно з

2010 р. сума амортизаційних відрахувань на ДП "Звенигородське лісове господарство" збільшилася на 97,4%, на ДП "Кам'янське лісове господарство" — 82,3%, на ДП "Канівське лісове господарство" — 79,9%, ДП "Черкаське лісове господарство" — 28,5%. В цілому по управлінню у 2015 р. порівняно з 2010 р. сума амортизаційних відрахувань збільшилася на 4964 тис. грн (у 1.4 рази) (табл. 3).

У 2015 р. порівняно з 2010 р. на всіх без винятку лісгосподарських підприємствах Черкаського обласного управління лісового і мисливського господарства мало місце зростання первісної вартості основних засобів, що пов'язано з їх переоцінкою у зв'язку з інфляційними процесами. Найвищі темпи приросту первісної вартості основних засобів мали місце на ДП "Кам'янське лісове господарство" (126,9%), ДП "Смілянське лісове господарство" (168,2%), ДП "Уманське лісове господарство" (178,0%), ДП "Чигиринське лісове господарство" (205,4%). В цілому по Черкаському обласному управлінню лісового та мисливського господарства у 2015 р. порівняно з 2010 р. збільшення первісної вартості основних засобів становило 67862 тис. грн (103,1%).

На переважній більшості лісгосподарських підприємств Черкаської області у 2015 р. порівняно з 2010 р. спостерігається збільшення залишкової вартості основних засобів. Виняток становить лише ДП "Канівське лісове господарство", де у 2015 р. порівняно з 2010 р. залишкова вартість основних засобів зменшилася на 227 тис. грн (13,2%).

Натомість на ДП "Кам'янське лісове господарство" залишкова вартість основних засобів у 2015 р. порівняно з 2010 р. збільшилася на 6206 тис. грн, ДП "Смілянське лісове господарство" — 8619 тис. грн, ДП "Уманське

Таблиця 5. Обсяг капітальних видатків по лісовому і мисливському господарству на лісогосподарських підприємствах, підпорядкованих Черкаському обласному управлінню лісового та мисливського господарства, тис. грн

Підприємство	2011	2012	2013	2014	2015	Відхилення 2015/2011	
						Абс.	Відн.,%
ДП "Звенигородське лісове господарство"	545	1010	1176	1258	2327	1782	327,0
ДП "Золотоніське лісове господарство"	116	159,5	702	279,1	1356	1240	1069,0
ДП "Кам'янське лісове господарство"	337	820	1003	634	5079	4742	1407,1
ДП "Канівське лісове господарство"	218	242	215	26	1083	865	396,8
ДП "Корсунь-Шевченківське лісове господарство"	213	692	1314,6	1612	1106	893	419,2
ДП "Лисянське лісове господарство"	87	50	176	328	471	384	441,4
ДП "Смілянське лісове господарство"	443,5	1611	826	498	5066	4622,5	1042,3
ДП "Уманське лісове господарство"	1220	780	1580	2119	7708	6488	531,8
ДП "Черкаське лісове господарство"	1096	717	1263,3	972	3225	2129	194,3
ДП "Чигиринське лісове господарство"	189	178	230	1541	2799	2610	1381,0
Черкаське обласне управління лісового та мисливського господарства в цілому	4464,5	6259,5	8485,9	9267,1	30220	25755,5	576,9

Джерело: розраховано за даними Черкаського обласного управління лісового та мисливського господарства.

ке лісове господарство" — 11372 тис. грн. В цілому по управлінню у 2015 р. порівняно з 2010 р. залишкова вартість основних засобів збільшилася на 45024 тис. грн (в 1,6 рази) (табл. 4).

Інвестиційно-інноваційний розвиток державних лісогосподарських підприємств, підпорядкованих Черкаському обласному управлінню лісового та мисливського господарства, значною мірою залежить від обсягу капітальних видатків по лісовому і мисливському господарству.

У 2015 р. порівняно з 2011 р. по всіх лісогосподарських підприємствах спостерігалось зростання величини капітальних видатків. Збільшення обсягів фінансування капітальних видатків на ДП "Звенигородське лісове господарство" склало 1,7 млн грн, ДП "Кам'янське лісове господарство" — 4,7 млн грн, ДП "Смілянське лісове господарство" — 4,6 млн грн, ДП "Уманське лісове господарство" — 6,5 млн грн. У цілому по Черкаському обласному управлінню лісового та мисливського господарства у 2015 р. порівняно з 2011 р. обсяг капітальних видатків по лісовому і мисливському господарству збільшився на 25,7 млн грн (у 5,7 рази) (табл. 5).

Позитивним моментом фінансування капітальних видатків на державних лісогосподарських підприємствах, підпорядкованих Черкаському обласному управлінню лісового та мисливського господарства, є висока питома вага капітальних видатків, які спрямовуються у придбання виробничого обладнання, автомобілів, приладів, машин, механізмів. У 2015 р. порівняно з 2011 р. обсяг капітальних видатків у придбання виробничого обладнання та інших складових активної частини основних засобів лісогосподарських підприємств збільшився на ДП "Звенигородське лісове господарство" (1,8 млн грн), ДП "Кам'янське лісове господарство" (4,6 млн грн),

ДП "Смілянське лісове господарство" (4,2 млн грн), ДП "Уманське лісове господарство" (5,9 млн грн), ДП "Черкаське лісове господарство" (2,2 млн грн) (табл. 6). У цілому по Черкаському обласному управлінню лісового та мисливського господарства у 2015 р. порівняно з 2011 р. обсяг капітальних видатків у придбання виробничого обладнання та інших складових активної частини основних засобів збільшився на 24,4 млн грн (у 7,3 рази).

Результати аналізу основних показників виробничо-господарської діяльності державних лісогосподарських підприємств, підпорядкованих Черкаському управлінню лісового та мисливського господарства, засвідчують, що постійні лісокористувачі в цілому демонструють прибуткову діяльність і відповідно мають критично необхідні передумови для реалізації цілей інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку лісового господарства.

У відповідності зі Стратегією сталого розвитку та інституційного реформування лісового та мисливського господарства України на період до 2022 року на регіональному рівні доцільно формувати інвестиційно-інноваційну стратегію розвитку лісового господарства, щоб поступово активувати комплекс конкурентних переваг, якими потенційно володіють державні лісогосподарські підприємства, що підтверджують результати аналізу діяльності підприємств, підпорядкованих Черкаському обласному управлінню лісового та мисливського господарства.

Основними цілями інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку лісового господарства регіону мають виступити:

1) модернізація, реконструкція та технічне переоснащення активної частини основних засобів лісогоспо-

Таблиця 6. Обсяг капітальних видатків у придбання виробничого обладнання, автомобілів, приладів, машин, механізмів на лісогосподарських підприємствах, підпорядкованих Черкаському обласному управлінню лісового та мисливського господарства, тис. грн

Підприємство	2011	2012	2013	2014	2015	Відхилення 2015/2011	
						Абс.	Відн.,%
ДП "Звенигородське лісове господарство"	289	647	1016,1	1021	2148	1859	643,3
ДП "Золотоніське лісове господарство"	116	152	413	279,1	1179	1063	916,4
ДП "Кам'янське лісове господарство"	275	275	595,8	634	4935	4660	1694,5
ДП "Канівське лісове господарство"	218	242	185	26	974	756	346,8
ДП "Корсунь-Шевченківське лісове господарство"	213	692	987,8	1369	701,3	488,3	229,2
ДП "Лисянське лісове господарство"	87	50	87	328	422	335	385,1
ДП "Смілянське лісове господарство"	420,5	427	610	498	4610	4189,5	996,3
ДП "Уманське лісове господарство"	545	735	1127,7	2021,1	6533	5988	1098,7
ДП "Черкаське лісове господарство"	973,9	542	1023,9	837,1	3136	2162,1	222,0
ДП "Чигиринське лісове господарство"	189	178	185	1087,3	1050	861	455,6
Черкаське обласне управління лісового та мисливського господарства в цілому	3326,4	3940	6231,3	8100,6	27703,3	24376,9	732,8

Джерело: розраховано за даними Черкаського обласного управління лісового та мисливського господарства.

дарських підприємств як власне лісового господарства, так і лісопереробних підрозділів (мова йде про виробниче устаткування здійснення лісогосподарських заходів, лісозаготівель, транспортування деревини, лісопильно-стругального виробництва, утилізації лісосічних відходів та відходів деревообробки);

2) оновлення пасивної частини основних засобів лісогосподарських підприємств шляхом будівництва логістично мобільних будівель та споруд на основі сучасних енерго- та ресурсощадних технологій;

3) розбудова індустрії вирощування садивного матеріалу, формування сучасних селекційних комплексів, плантацій і розсадників, придбання і оновлення парку лісогосподарського устаткування для лісорозведення, будівництва і ремонт протиерозійних гідротехнічних споруд;

4) створення технічної бази для забезпечення безперервного лісопорядкування, проведення ґрунтово-лісотопологічних обстежень, проведення інвентаризації лісового фонду та здійснення перманентного моніторингу зрушень у поєднано-віковій структурі лісового фонду і використання лісосічного фонду;

5) формування техніко-технологічної бази проведення лісопатологічних обстежень, здійснення винищувальних робіт в осередках шкідників і хвороб, оновлення парку пожежної відомчої охорони, придбання дорожньо-будівельної техніки, будівництво, реконструкція і відновлення лісових доріг;

6) створення сучасних систем переробки лісосічних відходів та відходів деревообробки через придбання пересувних та стаціонарних щепобійних машин (виробництво з неліквідної деревини щепи відповідних фракцій), придбання ліній для виробництва пелетів і деревних брикетів, реалізація інноваційних напрямів використання забруднених деревних відходів для отримання енергії кондиційної якості;

7) створення у багатолісних регіонах технологічних парків для розробки і пілотного впровадження сучасних технологій лісорозведення, лісовирощування, утилізації деревних відходів, а також для формування маркетингових каналів просування "лісових" інновацій у виробничо-господарську діяльність суб'єктів лісогосподарського підприємництва;

8) формування на базі декількох лісогосподарських підприємств розгалужених виробничо-технічних комплексів по збору, сортуванню та переробці недеревних лісових ресурсів з метою диверсифікації номенклатури виробництва готової продукції, підвищення рівня комплексності використання лісоресурсного потенціалу в цілому;

9) запровадження комплексних систем боротьби з ерозією ґрунтів шляхом створення захисних лісонасаджень та розширення масштабів агролісомеліорації через здійснення спільної діяльності із суб'єктами аграрного підприємництва (сільськогосподарським підприємствами та об'єднаннями особистих селянських і фермерських господарств), особливо на самозаліснених сільськогосподарських угіддях.

Реалізація інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку лісового господарства на регіональному рівні вимагає також диверсифікації джерел фінансування конкретних напрямів інноваційної діяльності постійних лісокористувачів. Такими джерелами можуть бути:

1) інвестиції у модернізацію, реконструкцію та технічне переоснащення основних лісогосподарських засобів та виробничого устаткування лісопереробних підрозділів державних лісогосподарських підприємств за рахунок чистого прибутку і амортизаційних відрахувань; коштів, акумульованих в результаті спільної діяльності із суб'єктами підприємницької діяльності, а також коштів, залучених у рамках реалізації угод державно-приватного партнерства;

2) фінансові ресурси суб'єктів аграрного підприємництва, особливо сільськогосподарських підприємств, які входять до вертикально та горизонтально інтегрованих агропромислових об'єднань холдингового типу при реалізації проектів відновлення захисних лісосмуг та здійснення інших агролісомеліоративних заходів;

3) централізовані фінансові фонди, сформовані групою державних лісогосподарських підприємств для реалізації капіталомістких проектів, важливих для кожного окремо взятого підприємства (будівництво лісопереробного комбінату, формування центрів по переробці лісосічних відходів та відходів деревообробки);

4) фінансові ресурси міжнародних фінансово-кредитних організацій та урядів іноземних держав у рамках виконання багатосторонніх міжнародних угод низьковуглецевого розвитку, зокрема через розширення площі земель лісогосподарського призначення та збереження водно-болотних угідь;

5) збільшення обсягів бюджетного фінансування потреб державних лісогосподарських підприємств через забезпечення цільової прив'язки частини дивідендів, які сплачуються до Державного бюджету України постійними лісокористувачами, до реалізації лісогосподарських та лісоохоронних проектів.

Формування інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку лісового господарства має передбачати поступову диверсифікацію джерел інвестиційного забезпечення через формування відповідних фондів лісовідновлення не лише на загальнодержавному, а й на регіональному та місцевому рівнях. Цього можна досягти через залучення в процес відтворення лісоресурсного потенціалу коштів місцевого самоврядування, оскільки територіальні громади через співучасть в реалізації окремих лісогосподарських та лісоохоронних проектів зможуть підвищити рівень задоволення місцевих жителів у продуктах і послугах лісу. В. Полюга виступає за виділення і передачу у володіння (власність) населених пунктів земельних угідь під заліснення за рахунок коштів місцевого самоврядування з метою розширення лісоволодіння територіальних громад та задоволення їх продуктами і послугами лісу відповідно до вимог загальнодержавного і лісового законодавства; встановлення для місцевого рівня фіксованого відсотку відрахувань від загальнодержавних податків до місцевих бюджетів (зокрема це стосується плати за землі лісового фонду), які гарантовано мають спрямовуватись на відновлення лісових ресурсів і охорону довкілля [6].

Темпи інвестиційно-інноваційного розвитку лісогосподарських підприємств в умовах імплементації мораторію на експорт необробленої деревини можуть уповільнитися, оскільки значна частина постійних лісокористувачів лівову частку прибуткових надходжень отримувала за рахунок експорту лісу-кругляка. Компенсувати ці втрати суб'єкти господарювання зможуть за умови збільшення виробництва продукції з високою доданою вартістю, але для цього вони спочатку мають модернізувати виробничо-технічну базу лісопереробки та підвищити рівень комплексності використання лісоресурсного потенціалу в цілому. За нинішнього інституціонального середовища інвестиційної діяльності державних лісогосподарських підприємств вирішити це завдання надто проблематично, тому інвестиційно-інноваційна стратегія роз-

витку лісового господарства має включати комплекс заходів, які дадуть можливість лісогосподарським підприємствам залучати достатній обсяг інвестицій.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

На цьому етапі розвитку продуктивних сил та поглиблення ринкової трансформації у природно-ресурсному секторі національного господарства доцільним є умонтування в стратегію реформування лісового господарства пріоритетів інвестиційно-інноваційного забезпечення розвитку державних лісогосподарських підприємств відповідно до принципів сталого управління лісами та передового іноземного досвіду. Розроблена Державним агентством лісових ресурсів України Стратегія сталого розвитку та інституційного реформування лісового та мисливського господарства України до 2022 року має включати широкий спектр форм, методів та інструментів інвестиційного забезпечення процесів лісорозведення, лісовирощування, лісозаготівель, вивезення деревини, переробки деревини та утилізації відходів, а також перевірений закордонною практикою набір стимулів стосовно прискорення випровадження продуктивних та процесних інновацій в окремі ланки всього лісопродуктового ланцюга.

Особливістю формування інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку лісового господарства є те, що регіони України відзначаються різним рівнем лісистості, неоднаковими умовами лісокористування, різною породно-віковою структурою лісового фонду, що вимагає максимально можливого врахування регіональних аспектів нарощення лісоресурсного потенціалу та здійснення лісогосподарського виробництва. Варто максимально мірою використати іноземний досвід у частині здійснення інноваційної діяльності, щоб мати змогу отримувати фінансові ресурси в рамках виконання вимог міжнародних природоохоронних конвенцій.

Основними цілями інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку лісового господарства на регіональному рівні мають бути: модернізація, реконструкція та технічне переоснащення основних лісогосподарських засобів та парку виробничого устаткування лісопереробних підрозділів державних лісогосподарських підприємств; розбудова індустрії вирощування садивного матеріалу, формування сучасних селекційних комплексів, плантацій і розсадників; створення технологічних ланцюгів переробки лісосічних відходів та відходів деревообробки; модернізація технічно-технологічної та виробничої бази лісовпорядкування; комплексна модернізація системи відновлення захисних лісонасаджень та здійснення агролісомеліоративних заходів спільно із суб'єктами аграрного підприємництва.

Активізація інноваційної діяльності державних лісогосподарських підприємств потребує диверсифікації джерел інвестиційного забезпечення проектів модернізації, реконструкції та технічного переоснащення основних засобів лісогосподарського і деревообробного виробництва, а також впровадження сучасних технологій системи лісорозведення та лісовирощування. Така диверсифікація буде можливою через залучення фінансових ресурсів суб'єктів приватного підприємництва в рамках спільної діяльності та в рамках реалізації угод

державно-приватного партнерства, а також через залучення коштів суб'єктів аграрного бізнесу при проведенні робіт зі створення захисних лісосмуг та здійснення інших агролісомеліоративних заходів.

Література:

1. Карпук А.І. Напрями вдосконалення системи ринкового регулювання лісокористування // Економіка АПК. — 2011. — № 11. — С. 9—14.
2. Колісник Б.І. Інвестиційне забезпечення розвитку лісогосподарського комплексу: сучасний стан та пошук додаткових джерел // Інвестиції: практика та досвід. — 2008. — № 7. — С. 3—7.
3. Майор О.В. Деякі проблеми ефективного розвитку лісових господарств України // Науковий вісник НЛТУ України. — 2005. — Вип. 15.2. Зб. наук.-техн. пр. — С. 122—125.
4. Мних О.Б., Гречин Б.Д. Актуальні проблеми у сфері торгівлі необробленою деревиною та факторний аналіз діяльності деревообробних підприємств України // Науковий вісник НЛТУ України. — 2016. — Вип. 26.2. Сер. економічна. — С. 143—149.
5. Наливайко Н.Я. Економічні аспекти екологізації діяльності деревообробних підприємств із застосуванням лізингу // Науковий вісник НЛТУ України. — 2016. — Вип. 26.6. Сер. економічна. — С. 39—45.
6. Полюга В.О. Стан та напрямки удосконалення економічного регулювання сталого лісокористування // Регіональна економіка. — 2010. — № 3. — С. 131—138.
7. Ференц О.О., Кіндрат Р.Я. Сутність еколого-економічної ефективності комплексного використання деревини в лісопилянні // Науковий вісник НЛТУ України. — 2013. — Вип. 23.12. Зб. наук.-техн. пр. — С. 155—159.
8. Холявка В.З. Коренева плата за деревину: інструмент лісової політики і екологізації лісового сектора економіки: монографія. — Львів. ЛА "Піраміда". — 2005. 240 с.
9. Шершун М. Суть реформування лісової галузі у впровадженні інвестиційно-інноваційної моделі розвитку // Урядовий кур'єр. — 2010. — № 127 (4278).

References:

1. Karpuk, A.I. (2011), Napryamy vdoskonalennya systemy rynkovoho rehulyuvannya lisokorystuvannya [Directions of improvement of the system of market regulation of forest management]. Ekonomika APK, no. 11, pp. 9—14 [in Ukrainian].
2. Kolisnyk, B.I. (2008), Investytsiynе zabezpechennya rozvytku lisohospodars'koho kompleksu: suchasny stan ta poshuk dodatkovykh dzherel [Investment support for the development of the forestry complex: current state and search for additional sources]. Investytsiyi: praktyka ta dosvid, no. 7, pp. 3—7 [in Ukrainian].
3. Mayor, O.V. (2005), Deyaki problemy efektyvnoho rozvytku lisovykh gospodarstv Ukrayiny [Some problems of effective forestry development in Ukraine]. Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny, no. 15.2, zb. nauk.-tekhn. pr., pp. 122—125 [in Ukrainian].
4. Mnykh, O.B. Hrechyn, B.D. (2016), Aktual'ni problemy u sferi torhivli neobroblenoyu derevynoyu ta

faktorny analiz diyal'nosti derevoobrobnykh pidpryemstv Ukrayiny [Pressing problems in the field of unprocessed timber trade and factorial analysis of the activity of Ukrainian woodworking enterprises]. Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny, no. 26.2, Seriya ekonomichna, pp. 143—149 [in Ukrainian].

5. Nalyvayko, N.Ya. (2016), Ekonomichni aspekty ekolohizatsiyi diyal'nosti derevoobrobnykh pidpryemstv iz zastosuvanniam lizynhu [Economic aspects of ecologization of activity of wood-processing enterprises with the use of leasing]. Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny, no. 26.6, Seriya ekonomichna, pp. 39—45 [in Ukrainian].
6. Polyuha, V.O. (2010), Stan ta napryamky udoskonalennya ekonomichnoho rehulyuvannya staloho lisokorystuvannya [Status and directions of improvement of economic regulation of sustainable forest management]. Rehional'na ekonomika, no. 3, pp. 131—138 [in Ukrainian].
7. Ferents, O.O. Kindrat, R.Ya. (2013), Sutnist' ekoloho-ekonomichnoyi efektyvnosti kompleksnoho vykorystannya derevyny v lisopylyanni [The essence of ecological and economic efficiency of integrated use of wood in lumber sawing]. Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny, no. 23.12, zb. nauk.-tekhn. pr., pp. 155—159. [in Ukrainian].
8. Kholyavka, V.Z. (2005), Koreneva plata za derevynu: instrument lisovoyi polityky i ekolohizatsiyi lisovoho sektora ekonomiky [The stumpage price for wood: an instrument of forest policy and ecologization of the forest sector of the economy]. L'viv, LA "Piramida", 240 p. [in Ukrainian].
9. Shershun, M. (2010), Sut' reformuvannya lisovoyi haluzi u vprovadzhenni investytsiyno-innovatsiynoyi modeli rozvytku [The essence of reforming the forest industry in implementing an investment-innovative model of development]. Uryadovyy kuryer, no. 127 (4278) [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 13.11. 2017 р.

www.economy.nauka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Видання включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з ЕКОНОМІКИ

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73